

Poimanje prijateljstva na društvenim mrežama iz perspektive učenika srednje škole

Lach, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:018774>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

POIMANJE PRIJATELJSTVA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA IZ PERSPEKTIVE
UČENIKA SREDNJE ŠKOLE
(završni rad)

IME I PREZIME STUDENTA: Andrea Lach

MATIČNI BROJ: 0009069478

STUDIJ: Preddiplomski dvopredmetni studij pedagogije i hrvatskog jezika i književnosti

MENTOR: doc.dr.sc. Siniša Kušić

Rijeka, rujan 2017.

Sadržaj

<i>I Uvod</i>	2
<i>II Teorijski dio</i>	3
1. Povijesni pregled poimanja prijateljstva	3
2. Pojam prijateljstva i njegova važnost	6
3. Značaj koji djeca i adolescenti pridaju prijateljstvu	8
4. Uloga društvenih mreža u formiranju i razvijanju prijateljskih odnosa	11
5. Kategorizacija prijatelja na društvenim mrežama	14
.....	17
1. Predmet istraživanja	17
2. Cilj istraživanja.....	17
3. Zadaci istraživanja.....	17
4. Uzorak istraživanja.....	18
5. Metoda i postupci prikupljanja podataka	18
6. Obrada i analiza podataka	19
.....	20
1. Uvodna pitanja o poimanju prijateljstva.....	20
2. Percepcija prijateljstva na društvenim mrežama	22
3. Osobine prijatelja na društvenim mrežama	24
4. Iskustvo korištenja društvenih mreža u svrhu razvoja prijateljskih odnosa	26
5. Zaključna pitanja – utjecaj društvenih mreža na prijateljstvo	28
.....	30
.....	32
<i>Summary</i>	33
<i>Popis literature</i>	34
<i>Popis priloga</i>	37
1. Vodič za intervjuiranje srednjoškolaca	37
2. Dopis za školu – Poziv na sudjelovanje u istraživanju.....	39
3. <i>Suglasnost ispitanika za sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju</i>	40
4. Izjava o suglasnosti roditelja za sudjelovanje djeteta/štićenika u istraživanju	41

I Uvod

Razvoj novih tehnologija te prisutnost i utjecaj masmedija u svakodnevnom životu promijenili su svijet u kojem živimo, uvelike su utjecali na naše obrasce ponašanja, navike, načine, kvalitetu i karakteristike komunikacije, kao i na sam tijek socijalizacije, sustave vrijednosti i stavove. Socijalizaciju se može definirati kao proces u kojem se usvajaju pravila ponašanja, običaji, navike, jezik, sustavi vrijednosti te stavovi zajednice i određene kulture, a sve to kako bi se osoba što bolje integrirala i učinkovito funkcionirala kao član društva ili bila osposobljena za život u zajednici (Bilić, Buljan, 2012). Neupitna činjenica jest da se procesi socijalizacije, a samim time i razvijanje prijateljskih odnosa, ne odvijaju više prvenstveno putem „tradicionalnih“ institucija, nego putem masmedija, odnosno društvenih mreža, koje su definirane kao vrsta internetskog servisa kojemu je prvotna svrha međusobno povezivanje i olakšana komunikacija korisnika. Upravo su adolescenti najviše zahvaćeni socijalizacijom koja se odvija putem sredstava društvenih komunikacija, odnosno novih medija, a naglasak se u ovom teorijskom, a potom i istraživačkom radu, stavlja na pitanje koliko i na koje sve načine inovativni mediji utječu na poimanje samog koncepta prijateljstva u adolescenata.

Svjedoci smo pojave da se mladi sve manje druže sa svojim vršnjacima u slobodno vrijeme, komunikacija licem u lice sve je manje zastupljena, a zamjenjuju je različiti oblici virtualnog komuniciranja i razmjene informacija. Samim time što više pažnje posvećuju održavanju kontakta putem društvenih mreža, kako s prijateljima i poznanicima koje poznaju u stvarnom životu, tako i s virtualnim prijateljima, mladi potkrepljuju pretpostavku da se pod utjecajem društvenih mreža fenomen prijateljstva počinje mijenjati. Društvene mreže pružile su mladima neke nove mogućnosti i opcije koje su u zauzimanju važnih mjesta u njihovim životima uzele maha, ali su sa sobom donijele i neke nove pojave, pojmove i termine koji će u ovome radu biti predstavljeni, a sve s ciljem boljeg razumijevanja novog koncepta prijateljstva i razlika kojima se u opoziciju stavlja *prave prijatelje* (prijatelje iz stvarnoga života) i *virtualne prijatelje* (prijatelje s društvenih mreža). Ovim se radom nastoji dati doprinos pedagoškim spoznajama o socijalizaciji srednjoškolaca proučavajući konstrukt prijateljstva oblikovan, svjesno ili nesvjesno, upravo pod utjecajem društvenih mreža.

II Teorijski dio

1. Povijesni pregled poimanja prijateljstva

Iako se svi slažu oko toga da su ljudi društvena bića kojima je, kao takvima, stvaranje i razvijanje prijateljskih odnosa nešto sasvim uobičajeno i samo se po sebi podrazumijeva, tek je posljednjih godina prijateljstvo postalo tema koja je zanimljiva istraživačima (Österberg, 2007 i Pahl, 2000). Prijateljstvo je složen konstrukt i na njega se može gledati s više različitih aspekata, kao što su filozofski, etnički, psihološki, sociološki i brojni drugi, te ga se jednako tako može proučavati kao osobnu stvar pojedinca ili kao društvenu pojavu. Koncept prijateljstva prisutan je oduvijek i smatra se prirodnim i sastavnim dijelom života. Jednako kao što se prijateljstvo i danas pojavljuje u različitim oblicima te je različito definirano, i kroz povijest su postojale različite realizacije prijateljskih odnosa, stoga je svrha ovoga poglavlja pobliže prikazati značenje i ulogu prijateljstva u različitim povijesnim razdobljima i društvima te ukazati na načine na koje se gledanje na njega razvijalo i mijenjalo.

Kao što je već spomenuto, ni istraživanje koncepta prijateljstva ni njegove povijesti nije privuklo mnogo pozornosti istraživača, no o prijateljstvu se ipak istraživalo, raspravljalo i pisalo. Mnogi su nam umovi čovječanstva, razmišljajući o prijateljstvu, ostavili napisana djela, a jedan je od najvećih među njima grčki filozof Aristotel, koji je znatan dio svog poznatog djela *Nikomahova etika* posvetio upravo problemu prijateljstva. Aristotel je čak dva dijela *Nikomahove etike*, osmu i devetu knjigu, posvetio istraživanju problema prijateljstva, a svojim je izrekama o prijateljstvu nastalim prije više od 2000 godina potvrdio da su već grčki filozofi raspravljali o značenju izraza prijateljstvo. Upravo je Aristotel razvio prvu teoriju o biti prijateljstva i ustanovio razliku između triju tipova prijatelja te se u tome očituje najveća važnost ovoga djela. Šanc (1944) je ova raspravu okarakterizirao kao djelo puno najdragocjenijih misli i najfinijih psiholoških opažanja, iz kojeg možemo crpiti najveću korist za razumijevanje ljudskoga života. Prije nego što je predstavljena Aristotelova podjela između triju tipova prijateljstva, opisana je i njegova narav i važnost pa tako Aristotel za prijateljstvo rabi riječ koju se prevodi kao „prijateljska ljubav“, što je zanimljivo jer upravo ljubav Aristotel smatra nečim najpotrebnijim za život. Kako i ljubav, tako je i prijateljstvo urođeno po naravi čovjeka i svaki će pojedinac u svom životu nastojati razvijati odnose koji će doprinijeti zadovoljenju tih dviju potreba. Prijateljstvo je krepost koja je usko povezana s ljubavlju jer, prema Aristotelovu mišljenju, onaj tko ljubi, jednako tako želi i da mu voljena

osoba bude prijatelj te jednako tako želi da ga prijatelj voli. I ljubav i prijateljstvo traže jedno uzajamno primanje i davanje pa se i to može istaknuti kao zajednička osobina tih dviju kreposti.

Osim toga, iz Aristotelova se djela može iščitati i međuovisnost prijateljstva i ljubavi te stajalište da postoje tri razloga zbog kojih se ljudi vole i zbog kojih su dostojni voljenja – ili je to dobro, ili je korisno ili je ugodno, a iz te trostruke vrste voljenja proizlazi i podjela na tri tipa prijateljstva. U toj se podjeli ističe da, ako netko voli radi koristi, on tu osobu samim time ne voli radi nje same, nego zbog toga što mu ta osoba donosi nekakvu dobit te to nije pravo prijateljstvo. Jednako tako, ako netko voli radi užitka koje mu pruža određena osoba ili druženje s njom, ni on tu osobu ne voli radi nje same, već iz sebičnih razloga, jer je njima samima dobro. Nakon nekog vremena takva prijateljstva ili prestanu predstavljati ugodu i korist ili više ne donose užitek pa se upravo zato takva prijateljstva lako prekidaju. Aristotel je takvu vrstu prijateljstva povezivao uglavnom s mladima koji se nerijetko druže radi užitka, pa im se, paralelno s promjenom izvora užitaka, mijenjaju i prijatelji. Jedina prava vrsta prijateljstva uočava se kada prijatelj prijatelja voli prvobitno radi njega samoga, a ne radi užitka ili koristite je takvo prijateljstvo iskreno, čisto i obogaćujuće (Borčinović, 2009).

Iako je Aristotel filozof čije se tumačenje koncepta prijateljstva najviše spominje, i od strane drugih je mislilaca, kao što su Platon i Sokrat, također zabilježeno nekoliko tumačenja pojma prijateljstva i vrijednosti koje se uz njega vežu. I neke se najpoznatije izreke o prijateljskim odnosima vežu upravo uz vrijeme antičke filozofije Platona i Sokrata, od kojih se može istaknuti Sokratovo razmatranje o teškoći razabiranja prijatelja od neprijatelja i važnosti prijatelja koji će s drugima dijeliti sreću.

Nakon razmišljanja grčkih filozofa o konceptu prijateljstva, čiji su se odjeci uvelike osjećali kroz povijest, važno je spomenuti koncept prijateljstva koji je bio prisutan u srednjem vijeku. On je velikim dijelom bio baziran na antičkom poimanju prijateljstva, ali je postojala i jedna velika razlika – prijateljstvo se moralo povezivati s kršćanskim naukom i vrijednostima koje on propagira (Osterberg, 2007). Takvo se poimanje prijateljstva ponajprije pojavilo u crkvama i samostanima, a potom se proširilo u zapadnjačkim kršćanskim tradicijama te je, razvojem katoličkih škola, razvijen i proširen jedan novi i prepoznatljivi pristup prijateljstvu unutar kojega se na prijateljstvo nije gledalo kao na nešto što se tiče pojedinca ili društva, već isključivo kao na važan i vrijedan dio kršćanskog života. Neka od kršćanskih pisama pokazuju da se na prijateljstvo gledalo kao i na bitak koji je sam po sebi dostatan (Pahl, 2000).

Da se na međuljudskim odnosima u srednjem vijeku radilo te da je poželjnost zajedništva i prijateljstva već tada bila prepoznata, može svjedočiti i činjenica da se srednji vijek ponekad naziva vremenom kolektiviteta u kojem se pojedinac ostvarivao unutar različitih vrsta i razina pripadnosti. Iako su u srednjem vijeku postojale značajne socijalne razlike, one su bile uvelike ublažene jakim i općeprihvaćenim oblicima solidarnosti koji su proizlazili upravo iz kršćanstva, odnosno kršćanskog nauka o ljubavi i prijateljstvu prema svakom čovjeku (Janeković Romer).

Nakon strogog srednjeg vijeka dolazi razdoblje renesanse u kojem svjetonazor postaje potpuno drugačiji. Naglasak više nije na slijeđenju normativa koje nameće Crkva ili drugi autoriteti, već u središte pozornosti dolazi čovjek te vjera u pojedinca i njegovu snagu, a sam čovjek postaje aktivan i želi uživati u ovozemaljskome životu. Iako nema izvora koji svjedoče o poimanju prijateljstva u razdoblju renesanse jer se renesansa uglavnom smatra razdobljem individualizma, može se zaključiti da koncept prijateljstva za vrijeme renesanse nije bio „stvar vjere“, nego isključivo nešto što doprinosi samoostvarenju i uživanju u životu, glavnim idealima renesansnoga čovjeka.

Nadalje je važno spomenuti promjene u poimanju koncepta prijateljstva do kojih dolazi u 20. stoljeću. Za sociologe 20. stoljeća poznato je da su prijateljstvo smatrali nečime čija je vrijednost postojana, ali i prolazna te se njoj ne bi trebalo pridavati mnogo pozornosti. Usprkos već tada uočljivim promjenama u tumačenju važnosti prijateljskih odnosa, pravi suvremeni pristup prijateljstvu pratimo tek od početka 21. stoljeća kada je, prema Pahlu (2000), filozof i jedan od prvih njemačkih sociologa Georg Simmel tvrdio da je suvremenost destruktivna za prijateljske odnose. On je svoju tvrdnju objašnjavao na način da sve različitosti suvremenog života dovode do toga da se svatko od nas sastoji od nekoliko različitih uloga koje se od njega u različitim situacijama očekuju te da je spoj uloga koje posjedujemo tako jedinstven i složen od različitosti da je gotovo nemoguće uspostaviti kvalitetan odnos s cjelokupnim bićem druge osobe. Uz takvo se razmišljanje veže i predviđanje da će ljudi u budućnosti imati zasebne prijatelje za različite vrste interesa i aktivnosti te da će ti prijatelji poštivati granice spomenutih „ograničenih“ odnosa. U skladu s time, za Simmela će se moderni tip prijateljstva temeljiti ponajviše na diskreciji jer moderni ljudi imaju previše toga za sakriti (Pahl, 2000), dok se većina suvremenih koncepcija prijateljstva fokusira na vrline kao što su povjerenje, vjernost i solidarnost.

Može se primijetiti da su filozofi i pisci koji su se u antici i srednjem vijeku bavili temom prijateljstva na neki način bili u povoljnijem položaju od današnjih tumača jer im je bilo lakše odrediti što znači biti prijatelj nekome. Danas su se definicije i vrste prijateljstva umnožile, a prijateljstvo prodire i u brojne druge oblike odnosa kao što su partnerski, obiteljski i ostali. Jednako tako, broj onih koje pojedinac zove svojim „prijateljima“ znatno se povećao jer upravo naziv „prijatelj“ podrazumijeva brojne i različite kategorije, o kojima će u ovome radu nešto kasnije biti i riječ.

2. Pojam prijateljstva i njegova važnost

Svima je poznato da je prijateljstvo međuljudski odnos koji predstavlja središte društvenog života većine ljudi i da, kroz cijeli život, stvaranje i održavanje prijateljskih odnosa zahtijeva mnogo vremena, pažnje i truda (prema Zhang, Gao, Khoo, C.S.G. i Wu, 2013). Postoje brojne definicije prijatelja i prijateljstva koje, istina, sadržavaju neke zajedničke karakteristike, ali se i po mnogočemu razlikuju. Prijateljstvo se može shvatiti kao vrsta uzajamnog odnosa koja je u središtu društvenoga života svih ljudi, a može se opisati kao pozitivan odnos između dvoje ili više ljudi koji osjećaju međusobnu simpatiju i povjerenje. Spencer i Pahl (2006) navode da izgradnji međusobnog prijateljskog odnosa teže osobe koje imaju nešto zajedničko, kao što je sličan smisao za humor, slični interesi i ukusi te ljudi koji pripadaju istoj organizaciji, dolaze iz istog mjesta ili imaju sličan stil života. Wright (1984) je prijateljstvo okarakterizirao kao odnos koji uključuje dobrovoljne i slobodne interakcije u kojima sudionici reagiraju jedan na drugoga, dok Hays (1988) definira prijateljstvo kao dobrovoljnu međuovisnost dviju osoba koja je namijenjena lakšem postizanju socijalno-emocionalnih ciljeva sudionika, a može uključiti i različite vrste i stupnjeve druženja, intimnost, ljubav i uzajamno pomaganje. Na temelju tvrdnje da su ljudi društvena bića, odnosno bića koja su stvorena da žive u zajednici, prijateljstvo se može promatrati i kao primarna ljudska potreba (Maslow potrebu zaljubavnim i prijateljskim odnosima podrazumijeva unutar potrebe za pripadanjem), a odnos s nekim s kim smo bliski, a ipak nevezani krvnim srodstvom, uravnotežuje i pospješuje mnoge aspekte života. Bliski prijateljski odnosi unaprjeđuju vještine, izoštravaju vidike i pokazuju nove putove i načine razmišljanja, a druženje s osobama koje smatramo prijateljima pomaže i zdravlju jer djeluje opuštajuće te smanjuje krvni pritisak i razinu stresa (Klarin, Proroković i Šašić, 2010).

Popović (2008) o prijateljstvu govori kao o složenom međuljudskom odnosu koji nastaje i razvija se između dvoje ljudi. Ono nastaje spontano, a kao što je već spomenuto, pogoduje mu sličnost u mišljenju, stavovima i interesima. Prijateljski se odnosi, dakako, mogu razviti među pripadnicima istoga ili različitoga spola, među vršnjacima, kao i među osobama različite dobi, a svim je prijateljima zajedničko to da od njih očekujemo da su nam odani, vjerni, pouzdani te da nas razumiju i podržavaju. Postoji više razloga zbog kojih ljudi započinju i razvijaju prijateljstvo, a neki od njih mogu biti ublažavanje i/ili izbjegavanje usamljenosti (prisni odnos je obećavajući jer će drage osobe biti uz nas kad nam je to potrebno); pozitivna stimulacija (mnogim je našim osobinama za izražavanje potrebna stimulacija, za što je ljudski kontakt najbolji); upoznavanje sebe kroz socijalne usporedbe (ljudi sebe procjenjuju i prihvaćaju kroz usporedbe s drugima, a to najbolje uspijevaju u prijateljskim interakcijama); samopoboljšanje i samouzdanje (uz prijatelja se osoba osjeća voljeno, vrijedno i poželjno) te maksimiziranje užitka i minimiziranje boli (prema teoriji socijalne razmjene ljudi razvijaju i održavaju one odnose u kojima su nagrade i dobici veći od gubitka).

Prijatelji ne postaju prisni odmah prilikom prvoga susreta, već se njihov odnos razvija i mijenja u nekoliko faza. Model De Vita (1989, prema Lacković-Grgin, 2005) podrazumijeva pet takvih faza, a to su faza kontakta, faza povezivanja, faza prisnosti, faza propadanja i faza rastajanja. U fazi kontakata dvije se osobe izražavaju i uzajamno opažaju otvorenost, toplinu i druželjubivost te razmjenjuju informacije koje su preduvjet za dublji odnos. U drugoj fazi dolazi do povezivanja i u njoj se razvija zajedništvo te se dijele osjećaji i misli, a druženje postaje sve učestalije. Treća faza je prisnost u kojoj se odnos produbljuje, osobe se povezuju u drugima prepoznatljiv par. Ova faza „rezervirana“ je za mali broj ljudi s kojima smo u nekim odnosima. Četvrta faza je propadanje, ako se osobe udaljuju jedna od druge, ako sve manje komuniciraju, ako se sve manje samootkrivaju. U toj fazi raste broj nesporazuma pa i nerješivih konflikata, što dovodi do pete faze, faze rastajanja, u kojoj prijatelji postaju bivši prijatelji. Važno je spomenuti da nije nužno da svako prijateljstvo dođe do posljednje faze te da je mogući smjer razvoja prijateljstva dvosmjernan, što znači da je moguće da se prijateljstvo za koje se procjenjuje da je u četvrtoj fazi razvoja prijateljstva vrati u treću ili neku raniju. Kako ne bi došlo do prekida prijateljskog odnosa, svaki prijatelj mora ispunjavati određene uvjete, a neki od kriterija koje dobar prijatelj treba zadovoljiti jesu: pokazivanje interesa i razumijevanja za druge ljude i njihovo razmišljanje, pokazivanje strpljenja, aktivno slušanje, održavanje obećanja, pridržavanje dogovorenoga, uvažavanje

tudeg mišljenja i pružanje pomoći, a Popović (2008) ističe kako dobar prijatelj uvijek mora nastojati ne povrijediti osjećaje drugih te nuditi savjete samo kada ih drugi traže, kako oni ne bi djelovali napadno ili ugrožavali slobodnu volju pojedinca.

Može se primijetiti da se sve ranije definicije prijateljstva temelje na pretpostavci da prijateljstvo obično započinje i razvija se izravnom interakcijom, odnosno razgovorom dviju osoba (komunikacijom licem u lice). Da toj pretpostavci ne idu u prilog odnosi koje između sebe razvijaju mlađe generacije, svjedoče pojave sve većeg broja društvenih mreža i aktivnost na njima kao nešto što se smatra dijelom svakodnevice. Sve se češće može svjedočiti sklapanju prijateljstava na društvenim mrežama i održavanju istih upravo putem dopisivanja ili ostalih oblika komunikacije koji ne uključuju susret s osobom, druženje i izmjenjivanje emocija (Kušić, 2010), stoga se s razlogom postavlja pitanje o promjeni koncepta prijateljstva pod utjecajem društvenih mreža i usporedbe kvalitete izvanmrežnih prijateljstava i *online* prijateljstava.

Ranija su istraživanja pokazala da su izvanmrežna prijateljstva kvalitetnija od online prijateljstava, ali ono što je također u novije vrijeme zamijećeno je i međusobno prožimanje tih dvaju konstrukta. Rosen (2007), koji tradicionalno prijateljstvo definira kao odnos koji uključuje razmjenu zajedničkih interesa, uzajamnosti, povjerenja i otkrivanje intimnih pojedinosti o osobi, naglasio je da prijatelj s društvene mreže ne može biti jednako vrijedan niti može zamijeniti ulogu koju ima tradicionalan prijatelj u životu pojedinca jer se pravo prijateljstvo može razvijati isključivo u granicama privatnosti, stoga je ideja javnog prijateljstva po njegovu mišljenju svojevrsan oksimoron. Ipak, postoje i mišljenja koja idu u prilog modernoj inačici prijateljstva te zastupaju ideju virtualnih zajednica i umreženog društva jer ono, navodno, odgovara potrebama 21. stoljeća, stoljeća u kojem se nastoji motorizirati i robotizirati gotovo sve, pa tako i međuljudske odnose.

3. Značaj koji djeca i adolescenti pridaju prijateljstvu

Važno je napomenuti da je prijateljstvo nešto što je, osim za odrasle i za mlade, važno i djeci za koju upravo prijateljstvo predstavlja najvažniji odnos. Za djecu je također izuzetno važno da imaju dobrog prijatelja, a smatra se da djeca koja nisu mogla naći prave prijatelje izrastaju u osobe s većim brojem psihičkih problema i nižim samopoštovanjem (Živković, 2005), dok će djeca koja imaju prijatelje i lako sklapaju prijateljstva u kasnijem životu

vjerojatno imati bolje odnose sa svojom okolinom. Navedeno podrazumijeva shvaćanje prijateljstva kao vještine koja se uči, i to u djetinjstvu brže i lakše, a kasnije sporije i teže.

Popović (2008) navodi nekoliko osnovnih faza prijateljstva među djecom prema Zicku Rubinu. Sve se te faze međusobno preklapaju i nisu tako jednostavne, ali je u svima njima istaknuta važnost okruženosti djece vršnjacima koja pospješuje razvoj socijalnih vještina. Smatra se da već u dobi od sedam godina slabi utjecaj roditelja na dijete i da sve važniji postaju vršnjaci, a u skladu s time su i četiri faze kroz koje prolaze djeca učeći vještinu sklapanja prijateljstva, pri čemu djeca u prvoj fazi, nazvanoj faza egocentričnosti, svoje prijatelje povezuju s određenim prostorom, vremenom ili određenim aktivnostima te u toj fazi ne razlikuju poznanike od prijatelje. Prijatelji su im obično ona djeca od kojih imaju neke koristi, a prijateljstva su uglavnom istospolna te nastaju kružoci djevojčica i dječaka. U fazi zadovoljenja potreba, koje se u većine djece veže uz razdoblje nižeg školskog uzrasta, djeca su, imajući na umu samo traženje načina za zadovoljenje vlastitih potreba, nerijetko prevrtljiva i mijenjaju prijatelje, posebice one najbolje. Ipak, u toj su fazi naznake druženja s nekim ne samo radi zajedničke igre, nego i radi zajedničkih osobina. U fazi reciprociteta prijateljstva su već toliko jaka da mogu „preživjeti“ čak i preseljenja, promjenu škole ili neke druge prepreke za druženje, a sva djeca teže jednakosti i uzvraćanju pažnje. Riječ je o fazi u kojoj dvije djevojčice postaju nerazdvojne, a dječaci se češće drže u skupinama. Posljednja je faza razvoja prijateljstva intimna faza, u kojoj djeca već razgovaraju o svojim interesima, osjećajima i mislima te postupcima i odnosu s drugim ljudima. Razmjenjuju se iskustva s prijateljima o svojim problemima i poteškoćama, a prijatelji se procjenjuju po tome koliko im se mogu povjeriti najdublje tajne.

U adolescenciji se prijateljstva znatno mijenjaju u odnosu na prijateljstva u djetinjstvu pa tako mnogi adolescenti promijene prijatelje jer stari prijatelji više ne odgovaraju njihovim kriterijima, jer žele širiti vidike ili jednostavno improvizirati u odnosima s osobama koje su po nečemu drugačije od njih. Adolescencija, kao faza razvoja na kojoj će u ovom radu biti naglasak, također je značajna u pogledu socijalnog razvoja mlade osobe jer se u njoj intenziviraju odnosi s vršnjacima, a odnosi s roditeljima prolaze kroz određene promjene, što se postiže učestalim prijateljskim druženjima, kako u školi, tako i u slobodno vrijeme, dugim razgovorima i mnoštvom zajednički provedenog vremena kroz različite aktivnosti.

U adolescenciji je interakcija s vršnjacima značajan dio svakodnevnih interpersonalnih odnosa koji su odgovorni za zdrav socijalni, kognitivni i emocionalni razvoj adolescenata. a

prijateljstvo predstavlja takav interpersonalan (dijadni) odnos koji za adolescente ima značenje bliskosti s nekime, a istovremeno mu dopušta slobodno izražavanje misli, osjećaja i iskustava. (Parker i Asher, 1987) Sullivanova interpersonalna teorija razvoja (1953, prema Lacković-Grgin, 2005) ističe važnost interpersonalnih odnosa tijekom djetinjstva i adolescencije za razvoj pojedinca te razliku između odnosa s roditeljima i odnosa s vršnjacima, pri čemu su jedini ravnopravni odnosi oni s vršnjacima te su oni, u skladu s time, jedini „pravi“ odnosi. Prema mišljenju Popović (2008), mladi ljudi osjećaju potrebu za odvajanjem od roditelja i uspostavljanjem većeg stupnja samostalnosti, a jedna je od glavnih karakteristika adolescencije formiranje identiteta te su i zbog toga vršnjaci u toj dobi pogodnije okruženje od vlastite obitelji ili osoba kojima je adolescent primarno okružen.

Vršnjačko prijateljsko potpomaganje u postizanju autonomije i neovisnosti od roditelja pomaže razvoju socijalnih vještina izvan obitelji te time olakšava izgradnju stabilnog identiteta, a slično mišljenje dijeli i autorica Blaženka Mandarić (2009), koja vršnjake i prijatelje smatra nezaobilaznim mostom na putu do zrelosti jer upravo oni imaju središnje mjesto u psiho-sociološkom razvoju svakog pojedinca, smatra da u skupini vršnjaka i prijatelja adolescent uspješno postiže status neovisnosti, pronalazi čvrsto uporište, emancipira se od roditelja, nalazi zaštitu od autoriteta starijih i oslobođenje od različitih frustracija. Mladi kroz prijateljske odnose uče o stjecanju, razvijanju i održavanju bliskih odnosa izvan obitelji, što su ključne lekcije za snalaženje u budućim odnosima.

Tinejdžerska su prijateljstva nekada vrlo burna, no važno je znati da je taj proces posve normalan te da je on svojevrsno učenje toga što znači „imati nekoga“ ili „bitinečiji“, s time da se granice odnosa u ovom razdoblju često postavljaju previše rigidno. Produktivnost i važnost prijateljstva očituje se u adolescenata na različite načine, a jedan je od njih i zadovoljenje potrebe za pripadanjem za koju je važno percipiranje kvalitetnog i vrijednog prijateljstva. Vršnjački su prijateljski odnosi nužni za zdrav kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj (Parker i Asher, 1987) jer se prijateljstvo u toj dobi uglavnom vezuje i uz međusobno razumijevanje te pružanje uzajamne pomoći, a vršnjačka je skupina pogodna za prihvaćanje i odbijanje različitih vrijednosti i ideja s manje straha da budu neshvaćeni, ismijani ili odbačeni. Nadalje, velika je uloga vršnjačkih prijateljskih, pa i romantičnih odnosa, za formiranje identiteta pojedinca te uvelike utječe na samoprihvatanje i samopouzdanje, a izgradnja istih predstavlja jedan od važnijih razvojnih zadataka u adolescenciji (Havighurst, 1972) koji utječe na daljnji razvoj pojedinca i životne zadatke u odrasloj dobi.

Bukowski (1998) je predstavio model prema kojem su prijateljstvo i prihvaćanje dvije osnovne dimenzije vršnjačkih odnosa, a upravo prijateljstvo predstavlja najvažniji interpersonalan odnos koji je produktivan za obje osobe u odnosu. Spomenutu je produktivnost važno naglasiti jer svi drugi odnosi koje će adolescent ostvariti u budućem životu (obiteljski, bračni) mogu biti i produktivni i destruktivni, ali prijateljstvo, kao što je istaknuto, može biti samo produktivno jer se ono, ako postane destruktivno za nekoga, jednostavno prekida. Adolescentska prijateljstva omogućuju uzajamno i zajedničko razumijevanje, jednakost i privilegije te adolescentima omogućuju ekspresiju, testiranje i vrednovanje različitih pogleda na svijet s nekim tko dijeli slična životna iskustva (Hunter, 1985: prema Valčić, 2000).

4. Uloga društvenih mreža u formiranju i razvijanju prijateljskih odnosa

Iako društvene mreže i društveno umrežavanje nisu novi društveni fenomeni, u današnje se vrijeme pojavljuju u jednom novom i drugačijem obliku, stoga njihov utjecaj na različite koncepte postaje predmetom brojnih istraživanja. Taj se novi oblik najbolje može uočiti na primjeru primarne i sekundarne socijalizacije nove generacije, nazvane *Google generacijom*, u kojoj, za razliku od prethodnih naraštaja, važnu ulogu ima izloženost masmedijima i društvenim mrežama, aktivnost na njima te razvijanje prijateljskih odnosa putem istih (Pasqualetti i Nanni, 2005). Masovni su mediji sredstva komunikacije koja djeluju u širokim razmjerima, a njihov je značaj u tome što vrlo lako mogu doprijeti do gotovo svakog pojedinca. Od velike je važnosti za masovne medije Internet jer se pomoću njega omogućuje brzo i lako širenje velikog broja i vrsta informacija te uspostavljanje kontakta s onima koji nam nisu u neposrednoj blizini, a upravo se njime neki koncepti, kao što je koncept prijateljstva, iz stvarnoga života prenose u *online* okruženje.

U virtualnom se okruženju, uz pomoć društvenog softvera i internetskih stranica-servisa, djeci i mladima omogućuje formiranje *online* mreže prijatelja i/ili poznanika, koje je postalo vrlo popularno među djecom i mladima (Kušić, 2010). Društvene su mreže postale nov način komuniciranja te se mogu nazvati novom formom društvenosti koja je sa sobom donijela nove obrasce ponašanja i društvenog povezivanja. One pružaju mogućnost jednostavnog održavanja i/ili ojačavanja postojećeg kruga prijatelja i poznanika te jednako tako omogućuju pojednostavljeno širenje tog kruga (Ibid, 2010), što su u najvećoj mjeri prepoznali upravo adolescenti pa se tako kod spomenute populacije primjećuje upoznavanje nove mreže

prijatelja, formiranje mreže pojedinaca i stvaranje zajednica na društvenim mrežama. Adolescenti na društvene mreže dolaze upravo da bi se zbližili, povezali i sprijateljili s novim ljudima, kako bi podijelili, primili ili razmijenili razne informacije te radi komuniciranja s ljudima na brži i lakši način (Grbavac, 2014).

Kada bi korištenje društvenim mrežama i dalje bilo učestalo samo onda kada za istim postoji stvarna potreba (kao što je nemogućnost razgovora i druženja s određenom osobom zbog fizičke udaljenosti ili nekih drugih problematičnih okolnosti), ne bismo toliko mnogo govorili o značajnom utjecaju društvenih mreža na socijalizaciju i razvijanje prijateljskih i drugih interpersonalnih odnosa na nove generacije. Međutim, njihov je prodor u svijet svih nas i uloga koju zauzimaju mnogo veći jer je aktivnost na društvenim mrežama, od kojih je najčešće korišten *Facebook*, postala najuobičajeniji oblik svakidašnjice. „Sve navedeno govori o tome da je *Facebook* postao nov način komuniciranja, dok je u sociološkom smislu nova forma društvenosti koja nameće nove obrasce ponašanja i nove načine društvenog povezivanja. *Facebook* postaje jednim dijelom "način života".“ (Kušić, 2010, str. 106) Kao jedna od čestih i poželjnih opcija za provođenje slobodnog vremena, društvene su mreže zasjenile druženje i razgovor s prijateljima, a činjenica da je isto zamijenjeno sjedenjem za računalima ili mobitelima, tipkanjem i *online* dopisivanjem pokazuje da su se prijateljstva i odnosi sveli na jedan klik u virtualnom svijetu (Ibid, 2010).

Umanjila se kultura druženja „licem u lice“, a ono što je postalo učestalije je, sasvim sigurno, sklapanje i razvijanje virtualnih prijateljstava. Uronjenost u virtualni svijet može se izdvojiti kao jedna od najreprezentativnijih odlika današnje generacije mladih, a sve je izraženija i pojava nastavljanja virtualnog svijeta na realni bez jasnih granica koje bi ih odvajale, pa čak i nesvjesna zamjena realnoga svijeta nerealnim. Jednako tako, u mlađih se generacija primjećuje svojevrsno ispreplitanje društvenog života koji vode u školi i za vrijeme obavljanja drugih aktivnosti s onim „društvenim životom“ koji započinje kada se „ulogiraju“ na mrežu. Za mnoge su mlade ta dva pojma potpuno poistovjećena jer je potreba za održavanjem i razvijanjem prijateljskih odnosa putem društvene mreže jednaka potrebi za sastankom s prijateljem i druženjem „licem u lice“, što govori o tome koliko je virtualni svijet mladima postao zamjena za fizički, realni svijet. Iako nema dokaza za to da korištenje Interneta vodi do smanjenja društvene interakcije i povećanja društvene izolacije, po mišljenju autora Manuela Castellsa (2003) postoje naznake da, pod određenim okolnostima, korištenje Interneta može biti i sve češće je nadomjestak za druge društvene aktivnosti, od kojih neke nije poželjno izbaciti iz svakodnevice.

Prema Castellsu (2003) je došlo do pojave novih tehnoloških oblika podrške društvenosti koji se razlikuju od dotadašnjih oblika društvene interakcije. Autorica Sherry Turkle (2012) napomenula je da danas od tehnologije očekujemo da nas brani od usamljenosti i nadamo se da će nadzirati intenzitet naših veza, a mobitel i laptop postali su idealna sredstva za izbjegavanje susreta licem u lice. Danas se poruke šalju prijateljima, kolegama, partnerima i većina se stvari nerijetko priopći SMS porukom, što se može shvatiti i kao bijeg od suočavanja sa stvarnim svijetom (Mandarić, 2009). Postavlja se pitanje nije li upravo to primjenjivo i na mlade koji nerijetko duge i povjerljive razgovore vode putem društvenih mreža, izmjenjujući poruke s onima s kojima su, jednako tako, mogli dogovoriti sastanak te na taj način dobiti otvoreniju i iskreniju reakciju i emociju. No, valja naglasiti da razlog tome uglavnom ne leži u namjernom izbjegavanju izravnog kontakta, nego u održavanju naučene navike bržeg i lakšeg komuniciranja te razvijanja prijateljskih odnosa putem društvenih mreža. Na taj način mladi imaju osjećaj da su uvijek sa svojim prijateljima te da, usprkos činjenici da uz dopisivanje rade i nešto drugo, izvršavaju svoje „prijateljske dužnosti“ koje se odnose na dostupnost i davanje podrške. Mladima će tako, na svjesnoj razini, virtualni svijet predstavljati samo „produženu ruku stvarnosti“ u kojoj su prijatelji s onima s kojima su prijatelji i u stvarnome životu (Christakis i Fowler, 2010).

Ipak, postoje velike šanse da isti ti mladi ni sami nisu svjesni koliku ulogu u njihovim životima zauzimaju društvene mreže te u kojoj su mjeri i sami podložni promjenama koncepta prijateljstva prouzrokovanim istima. Iako se u mnogih adolescenata pojam tradicionalnog prijatelja i prijatelja s društvenih mreža jasno ne razgraničava, može se primijetiti da mnogi mladi nejasno definiraju prijateljstvo ili uz njega vežu karakteristike koje mu ranije nisu pridruživane. Tradicionalno prijateljstvo u mnogim se svojim karakteristikama podudara s novim poimanjem prijateljstva jer se uz oba koncepta vežu vrijednosti kao što su odanost, povjerljivost i dostupnost, no da su društvene mreže prijateljskim odnosima ipak dale neke nove dimenzije, svjedoče i brojna razgraničavanja u definicijama i kategorijama prijatelja koja su danas prisutna.

Neke je znanstvenike na odvajanje tih dvaju koncepata potaknuo upravo velik broj prijateljstava koje osoba ima na društvenim mrežama (Boyd, 2006), a koji se ne može ni usporediti s brojem stvarnih prijatelja. Tradicionalna prijateljstva označavaju prijateljske odnose s onima s kojima je pojedinac blizak u izvanmrežnom kontekstu, a Dunbar i Hill (2003) ističu da se odnos bliskosti može ostvariti s približno 15 ljudi, što je u velikoj opoziciji s prosječnim brojem prijatelja na društvenim mrežama. Još je jedan od argumenata protiv

poistovjećivanja dvaju koncepata prijateljstva i Rosenovo (2007) navođenje da prijatelj s društvene mreže nipošto ne može ispuniti istu ulogu kao tradicionalan prijatelj jer pravo prijateljstvo ovisi o „međusobnom odnosu otkrivanja“. Za taj je odnos otkrivanja poželjno da bude zaštićen diskrecijom i skriven od ostatka svijeta te se isti može razvijati i obogaćivati jedino unutar granica privatnosti (Rosen, 2007). Ta i još neke razlike upućuju na to da prijatelji s društvenih mreža ne bi trebali biti jednako tretirani kao prijatelji s kojima se družimo u stvarnom životu, da ih nije dobro poistovjećivati te da bi mlade trebalo poticati na davanje prednosti njegovanju izvanmrežnih odnosa, ali sama činjenica da govorimo o veoma složenom konceptu čije poimanje nerijetko nadilazi granice svjesnoga i razumljivoga dovoljna je za zaključivati o složenosti problema koji je potrebno dodatno razraditi i istražiti.

5. Kategorizacija prijatelja na društvenim mrežama

Poznato je da pojam *prijatelj* različitim ljudima ne mora imati jednako značenje, a taj se broj mogućih značenja s odrastanjem nerijetko povećava. Unatoč velikom broju značenja koja mu se pridaju i složenosti samoga pojma, oduvijek postoji potreba za klasifikacijom i grupiranjem onih s kojima je osoba u prijateljskom odnosu. Kada bi se razmislilo o skupinama u koje bi se moglo razvrstati tradicionalne prijatelje, došlo bi se do vrlo općenite podjele na prijatelje s kojima osoba radi, s kojima ide u školu ili sudjeluje u nekoj organizaciji te na prijatelje s kojima se osoba druži u slobodno vrijeme.

S obzirom na to da se koncept prijateljstva pod utjecajem modernizacije, razvoja tehnologije i društvenih mreža uvelike promijenio i proširio, došlo je i do novih vrsta i dimenzija prijateljstva, a najveći se broj „podskupina prijatelja“ krije upravo iza termina *prijatelj* koji u svijetu društvenih mreža u najširem smislu označava osobu s kojom je pojedinac u kontaktu. Prema statistikama *Facebooka*, jedne od najpopularnijih društvenih mreža koja broji milijune i milijune korisnika, prosječan broj osoba koje jedan korisnik ima na svojoj listi prijatelja jest 229 (prema Zhang, Gao, Khoo, C.S.G. i Wu, 2013). Ta je brojka uistinu velika kada bi se za svakog korisnika koji se nalazi na spomenutoj listi moglo reći da zadovoljava kriterije koji čine prijatelja u tradicionalnom smislu te riječi, ali poznato je da u ovom slučaju do izražaja dolazi upravo redefinicija pojma *prijatelj*, odnosno proširenje koncepta, pa tako ovaj široki pojam pod svoje okrilje stavlja i mnoge one koji su se na listi prijatelja našli iz sasvim drugih razloga. Jedan je od interesa ovoga rada istražiti i prikazati po

kojim kriterijima mladi grupiraju svoje „*online* prijatelje“ u različite kategorije te koje obrasce ponašanja i komuniciranja koriste u održavanju odnosa s istima.

Svako se prijateljstvo može karakterizirati pomoću različitih dimenzija, a neke od njih su bliskost, povjerenje i razumijevanje među prijateljima (Marsden i Campbell, 1984). U skladu s time, postoji značajna literatura u sociologiji i psihologiji koja se bavi vrstama prijateljstva te karakteristikama i vrijednostima istih, a Spencer i Pahl (2006) imenovali su osam kategorija, odnosno osam tipova ljudi koji se mogu naći iza pojma *prijatelj*. To su: suradnici (oni s kojima osoba nije uspostavila nikakav poseban odnos, ali dijele nekakvu aktivnost ili hobi), ljudi od kojih osoba ima koristi (pojedinci koji dijele korisne informacije ili savjete), prijatelji za zabavu (osobe koje se prvenstveno druže radi zabave, a do dubljeg odnosa obično ne dolazi), prijatelji za usluge (služe praktičnoj pomoći, ali ne daju emocionalnu podršku), zabavni prijatelji za usluge (druže se radi zabave, ali pružaju i praktičnu pomoć), bliski pomagači (također pomažu osobi, ali između njih je ostvarena i dublja emocionalna veza), povjerljivi prijatelji (otkrivaju osobne podatke jedni drugima, uživaju u zajednički provedenom vremenu) te srodne duše (prikaz svih gore navedenih karakteristika, ljudi s kojima se ostvaruje najbliži odnos).

Parks i Floyd (1996) razvili su ljestvicu osobnih odnosa kako bi izmjerili različite dimenzije prijateljstva na društvenim mrežama, a dimenzije do kojih su došli jesu međuovisnost, gustoća komunikacije, dubina komunikacije, promjena koda, razumijevanje, predanost i konvergencija mreže. Spomenuta se gustoća odnosi na raspon tema o kojima dvoje ljudi razgovara, promjena koda podrazumijeva broj komunikacijskih kanala među njima, dok dubina mjeri spremnost ljudi da prijatelju otkriju više osobnih i intimnih informacija. Osobe čiju komunikaciju karakterizira viši stupanj kvalitete obično ostvaruju više komunikacijskih kanala i većinom razvijaju jedinstvene načine komuniciranja s različitim osobama, a za ostale se dimenzije može reći da mjere razvoj i percepciju odnosa, pri čemu je važno naglasiti da s vremenom ljudi postaju ovisni jedni o drugima, više su zainteresirani za odnos i bolje razumiju interakciju (Parks i Floyd, 1996).

Kelley (2011) je proveo studiju s 46 suradnika kako bi saznao na koje će kategorije grupirati i kategorizirati svoje prijatelje na *Facebooku*, a rezultat se sastojao od sljedećih kategorija: uobičajeni prijatelji (u koju spadaju prijatelji uz koje pojedinac veže rodno mjesto, mjesto stanovanja ili slično, prijatelji u pravom smislu te riječi i prijatelji prijatelja), kolege s fakulteta (one su podijeljene na članove specifične grupe, društva ili kluba i na kolege u širem

smislu), osobe koje se na listi prijatelja na *Facebooku* nalaze još od nekih nižih stupnjeva obrazovanja (iz srednje i osnovne škole), članovi uže i šire obitelji te prijatelji iz crkve, a zadnju kategoriju čine oni koje pojedinac ne poznaje, a ni ne zna zašto su se te osobe našle na njegovoj listi prijatelja.

Do slične se kategorizacije došlo i istraživanjem Xingang Zhang, Qijie Gao, Christopher S.G. Khoo i Amos Wu (2013), a skupine u koje se, prema njihovu mišljenju, prijatelji s društvenih mreža mogu razvrstati jesu: školski prijatelji, prijatelji s kojima se družimo, prijatelji uz koje nas veže posao, prijatelji uz koje nas veže nekakva zajednička organizacija, prijatelji koje poznajemo preko drugih prijatelja, pouzdani prijatelji u koje možemo imati povjerenja, prijatelji koji s nama dijele zajedničke interese ili hobije, pojedinci koji su nam prijatelji isključivo putem društvenih mreža, a u stvarnom svijetu nismo u kontaktu s njima te prijatelji kojima se često obratimo kada nam zatreba neka informacija ili savjet. Kao zasebne se kategorije mogu izdvojiti i oni prijatelji s kojima smo komunikaciju započeli u *online* okruženju, odnosno putem društvenih mreža, pa se tek potom upoznali i u izvanmrežnom kontekstu te oni pojedinci uz koje nas veže mjesto stanovanja pa ih na listi prijatelja imamo radi održavanja dobrosusjedskih odnosa.

II

1. Predmet istraživanja

Wright (1984) je prijateljstvo okarakterizirao kao odnos koji uključuje dobrovoljne i slobodne interakcije u kojima sudionici reagiraju jedan na drugoga. Većina se starijih definicija prijateljstva temelji na pretpostavci da prijateljstvo obično započinje i razvija se izravnom interakcijom, odnosno razgovorom dviju osoba (komunikacijom licem u lice) te su svi raniji koncepti prijateljstva podređeni toj pretpostavci, no može se primijetiti da njoj ne idu u prilog prijateljski odnosi koje između sebe razvijaju mlađe generacije. Prijateljski su odnosi koje razvijaju mlađe generacije uvelike pod utjecajem društvenih mreža te dolazi do mijenjanja i nadograđivanja starog koncepta prijateljstva, stoga je predmet ovoga istraživanja ispitati koje su karakteristike tog novog koncepta stvorenog od strane mladih na društvenim mrežama. Ispitat će se korištenje aktualnih društvenih mreža današnjice s posebnim naglaskom na njihov posredan ili neposredan utjecaj na socijalizaciju i komunikaciju, a ponajviše na poimanje prijateljstva te razvoj prijateljskih odnosa.

2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je istražiti na koji način učenici srednje škole poimaju koncept prijateljstva na društvenim mrežama i koje se razlike primjećuju između tradicionalnog i *online* koncepta prijateljstva.

3. Zadaci istraživanja

Ovim se istraživanje nastoji prikupiti odgovore na pitanja kojima se pobliže opisuje:

1. mišljenje srednjoškolaca o prijateljstvu kao konceptu, iz kojih saznajemo što je za njih prijateljstvo, kako procjenjuju svoj društveni život, kako znaju da im je netko prijatelj i na koje se načine najradije druže s njima;
2. korištenje društvenih mreža, iz kojih saznajemo koje društvene mreže srednjoškolci najčešće koriste i zašto su ih aktivirali;
3. percepciju prijateljstva i prijatelja na društvenim mrežama, pomoću kojih zaključujemo o njihovom društvenom životu na mreži, broju prijatelja i pratitelja te specifičnostima istih;

4. iskustvo komuniciranja s prijateljima, koja nam govore zamjenjuju li sudionici istraživanja često usmeni razgovor s prijateljem dopisivanjem preko društvenih mreža i zašto te slično tome, i na kraju
5. vrednovanje vlastitog poimanja prijateljstva i društvenog života s kritičkim odnosom prema utjecaju društvenih mreža na iste.

4. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja čini 13 učenika koji pohađaju 3. i 4. razred srednje škole, a navedeni je uzorak odabran upravo iz tog razloga što rezultati brojnih istraživanja na ovome području kao najveću „metu“ ili „zarobljenike“ novih načina komunikacije i društvenih mreža, ističu mlađe generacije koje se posljednjih godina sve više okreću *online* komuniciranju, *virtualnom* svijetu i svemu što on nosi. U istraživanje su uključeni učenici četiriju riječkih srednjih škola (Ekonomska škole Mije Mirkovića Rijeka, Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci, Trgovačka i tekstilna škola u Rijeci i Obrtnička škola Opatija), ujedno i aktivni korisnici društvenih mreža, a odabiranjem učenika iz različitih škola pokušali su se dobiti što objektivniji i sveobuhvatniji rezultati koji prikazuju poimanje prijateljstva iz različitih perspektiva.

5. Metoda i postupci prikupljanja podataka

Za provođenje istraživanja posegnulo se za jednom od kvalitativnih metoda prikupljanja podataka – intervjuom, a instrument je činio polustrukturirani protokol intervjua izrađen za potrebe ovog istraživanja. Protokol intervjuiranja sastoji se od 27 pitanja koja se tematski mogu razvrstati u 5 skupina, odnosno širih područja, a to su Uvodna pitanja o poimanju prijateljstva, Percepcija prijateljstva na društvenim mrežama, Osobine prijatelja na društvenim mrežama, Iskustvo korištenja društvenih mreža u svrhu razvoja prijateljskih odnosa i Zaključna pitanja – utjecaj društvenih mreža na prijateljstvo.

Od sudionika je prije istraživanja zatražen informirani pristanak popraćen informacijama o provođenju i svrsi istraživanja, kao i informirani pristanak roditelja maloljetnih sudionika istraživanja. Postupak provođenja intervjua snimljen je diktafonom, a snimljeni je sadržaj intervjua potom transkribiran i pripremljen za analizu. Sve informacije koje je sudionik (prilikom analize i interpretacije označen kao „S_01“, „S_02“, „S_03“, ...) istraživanja

podijelio tijekom intervjua, a koje potom prolaze daljnju analizu, ostaju povjerljive te nitko osim istraživača nema pristup podacima u njihovom izvornom obliku.

6. Obrada i analiza podataka

Prikupljeni su podaci analizirani metodom stalne usporedbe koja uključuje pretraživanje podataka s ciljem definiranja kategorija i tema povezanih s postavljenim istraživačkim pitanjima (Merriam, 1998.). Tijekom analize se posegnulo za fenomenološkim pristupom, stavljajući pri tome naglasak na socijalne definicije, odnosno na to kako akteri definiraju socijalne situacije i kako se ponašaju u odnosu prema tim definicijama (Ritzer, 1997). Fenomenolozi drže da se okruženje stalno mijenja, a da je jedinica istraživanja organizam te da će se poopćavanjem izgubiti bogatstvo informacija, zato valja imati na umu da poopćavanje rezultata istraživanja ne smije biti samo sebi svrha (prema Tkalac Verčić, Sinčić Ćorić i Pološki Vokić, 2010).

IV

1. Uvodna pitanja o poimanju prijateljstva

Baš kao što je prikazano teorijskim pregledom teme prijateljstva, i rezultati provedenog istraživanja upućuju na neznatne razlike u definiranju pojma prijateljstva, pri čemu se ono od strane adolescenata uglavnom shvaća kao odnos u kojem je važna bliskost, dostupnost i povjerenje među dvjema osoba –

(S_O1);

(S_10). Parker i Asher (1987) prijateljstvo smatraju interpersonalnim (dijadnim) odnosom koji za adolescente ima značenje bliskosti s nekime te koji dopušta slobodno izražavanje misli, osjećaja i iskustava, a i kod sudionika se istraživanja može primijetiti davanje na važnosti slobodi i otvorenosti -

(S_05).

Velika je uloga vršnjačkih prijateljskih odnosa za formiranje identiteta pojedinca te oni uvelike utječu na samoprihvatanje i samopouzdanje, a izgradnja istih predstavlja jedan od važnijih razvojnih zadataka u adolescenciji (Havighurst, 1972). Upravo u formiranju identiteta adolescenti trebaju najveću podršku svojih bližnjih kako bi se osjećali prihvaćenima, stoga ne treba čuditi što, prema rezultatima istraživanja, adolescenti kao vjerne pokazatelje da im je netko prijatelj shvaćaju upravo podršku koju će im prijatelj pružiti, utjehu ili savjet –

(S_08);

(S_05).

Iako neki rezultati istraživanja prvotno upućuju na strogo razgraničavanje definicije prijateljstva od poimanja prijateljstva na društvenim mrežama – „*Za mene prijateljstvo nije ne mogu smatrat'... svi ljudi koje ja imam na fejsu se*

(S_07), vidljivo je i nesvjesno asocijativno povezivanje tih dvaju koncepata te njihovo međusobno ispreplitanje jer pojedini rezultati upućuju na davanje

statusa „pravog prijatelja“, osim onima koje pojedinac zna iz stvarnoga života, i onima koji su to zaslužili dužom i učestalom komunikacijom putem društvenih mreža – j

(S_07). To se

može interpretirati na način da prijatelji s društvenih mreža koji imaju dovoljno dug „staž prijatelja s društvene mreže“ prelaze u status „prijatelja“.

Ipak, nije moguće da svi prijatelji s društvenih mreža pojedincu postanu prijatelji u punom značenju te riječi. Dunbar i Hill (2003) ističu kako je jedan od razloga i taj što se odnos prijateljske bliskosti može ostvariti s približno 15 ljudi, što je u velikoj opoziciji s brojem prijatelja na društvenim mrežama koji na društvenoj mreži *Facebook* iznosi čak 229 (prema Zhang, Gao, Khoo, C.S.G. i Wu, 2013), a rezultati provedenog istraživanja upućuju na istinitost te tvrdnje jer su sudionici zaključili kako u stvarnosti nemaju tako velik broj prijatelja, odnosno da ne ostvaruju blizak odnos s više od 10 osoba – *Ne, ne smatram da imam puno prijatelja definitivno. Imam, od 150 prijatelja na Facebooku, 10 maksimalno onih*

(S_06);

(S_03);

nekoliko osoba, 5-6-

(S_05). Iz navedenog se može zaključiti da srednjoškolci rade razliku između prijatelja iz stvarnoga života i prijatelja s društvenih mreža, odnosno da ih ne poistovjećuju.

Iako nema dokaza za to da korištenje Interneta vodi do smanjenja društvene interakcije i povećanja društvene izolacije, po mišljenju autora Manuela Castellsa (2003) postoje naznake da, pod određenim okolnostima, korištenje Interneta može biti i sve češće je nadomjestak za druge društvene aktivnosti, od kojih neke nije poželjno izbaciti iz svakodnevice. Ono što rezultati istraživanja zasigurno pokazuju jest postojanje dvaju oblika komunikacije i druženja prisutnih u životima srednjoškolaca, od kojih je jedan smješten u stvarni, realni svijet, a drugi u virtualni, odnosno svijet društvenih mreža za koji i sami sudionici istraživanja primjećuju da na neki način prevladava kao oblik komunikacije

e tako gledati jer Internet je tu stalni faktor i

(S_05). Usprkos tome, iz rezultata je istraživanja vidljivo mišljenje da su, u teoriji, srednjoškolci ipak skloni odlučno davati prednost druženju s prijateljima „licem u lice“, smatrajući tu komunikaciju boljom i kvalitetnijom te boljim načinom za provođenje

slobodnog vremenom –

(S_02); „U

(S_04);

a

van, ne znam... nemam nekakvog kontakta kad se s nekim dopisujem niti mogu vidjeti njegov
(S_08).

2. Percepcija prijateljstva na društvenim mrežama

Primjećuje se da su društvene mreže postale nov način komuniciranja te se mogu nazvati novom formom društvenosti koja je sa sobom donijela nove obrasce ponašanja i društvenog povezivanja. Prema rezultatima provedenog istraživanja, društvene mreže na kojima su srednjoškolci najaktivniji su *Facebook*, *Messenger* i *Instagram*, a neki od sudionika istraživanja navode i *Twitter*, *Snapchat*, *Whatssup* i *Viber* kao mreže na kojima imaju otvorene profile. Društvene mreže srednjoškolcima pružaju mogućnost jednostavnog održavanja i/ili ojačavanja postojećeg kruga prijatelja i poznanika te jednako tako omogućuju pojednostavljeno širenje tog kruga (Kušić, 2010). U skladu s time, i iz rezultata se istraživanja kao razlozi korištenja upravo spomenutih društvenih mreža mogu iščitati povodljivost za vršnjacima te mogućnost bržeg, lakšeg i povoljnijeg komuniciranja s prijateljima -

S_08);

“ (S_10), a može se primijetiti i to da sudionici istraživanja društvene mreže više koriste za održavanje i razvijanje postojećih prijateljskih odnosa nego sklapanje novih.

Iako je u društvu uvriježeno mišljenje da velik broj prijatelja na društvenim mrežama mladima znači puno jer je to svojevrsni pokazatelj popularnosti, sudionici istraživanja uglavnom ne smatraju da je važno imati puno prijatelja na društvenim mrežama, ali ističu da je nekim njihovim vršnjacima to važno te da je i njima samima to prije bilo važno - „Pa u
(S_05);

preg

(S_13). Prema statistikama *Facebooka*, jedne od najpopularnijih društvenih mreža koja broji milijune i milijune korisnika, prosječan broj osoba koje jedan korisnik ima na svojoj listi prijatelja jest 229 (prema Zhang, Gao, Khoo, C.S.G. i Wu, 2013), no rezultati provedenog istraživanja pokazuju da broj prijatelja koji srednjoškolci imaju na društvenim mrežama poprilično varira i ovisi o iskustvu i preferencijama svakoga pojedinca, pa tako dio sudionika istraživanja ističe kako na svom profilu ima 150-200 prijatelja od kojih svakoga pojedinačno poznaje – *Hm, kad sam ga tek napravila bila je poanta dodat' svakoga, i tad sam ih imala* (S_02);

„Imam oko 150 prijatelja i znam ih sve. Mislim, nisam sa svima u kontaktu, ali znam sve te (S_07); a dio njih priznaje kako na svom profilu ima između 300 i 400, pa čak i više od 400 prijatelja. Važno je spomenuti da se nitko od sudionika istraživanja nije izjasnio o iskustvu sklapanja prijateljstva s onim osobama koje u realnom životu ne poznaju. Naprotiv, svi su sudionici istraživanja suglasni oko toga da treba odbijati one zahtjeve za prijateljstvo koje im pošalju neznanci – „ (S_08); a osim (ne)poznanstva, rezultati su pokazali da srednjoškolci na društvenim mrežama za prijatelje nerado prihvaćaju i članove šire obitelji - *bitni, a pri*

(S_01).

U ovom slučaju do izražaja dolazi upravo redefinicija pojma *prijatelj*, odnosno proširenje koncepta do kojeg je došlo zahvaljujući razvoju društvenih mreža, pa tako ovaj široki pojam pod svoje okrilje stavlja i mnoge koji su se na listi prijatelja našli iz sasvim drugih razloga. I sudionici istraživanja su se složili da bi svoje prijatelje na društvenim mrežama mogli razvrstati u nekoliko kategorija te da to nerijetko i čine, a kategorizaciju koja se iz većeg dijela rezultata istraživanja može iščitati dijelom je moguće usporediti s onom do koje se došlo i istraživanjem Xingang Zhang, Qijie Gao, Christopher S.G. Khoo. i Amos Wu (2013) prema kojoj se prijatelji na društvenim mrežama, između ostalog, dijele na školske prijatelje, prijatelje koje poznaju preko svojih prijatelja, obitelj i rodbinu - *Pa imam ajmo*

(S_04). Rezultati istraživanja upućuju i na pojavu razvrstavanja prijatelja s društvenih mreža i prema kriteriju bliskosti i učestalosti kontaktiranja pa su tako srednjoškolci suglasni da postoje prijatelji i poznanici – *Samo je ovih par prijatelja koji su mi stvarno bolji, koji su u nekoj kategoriji blizu tome da stvarno jesu prijatelji, i imam ljude koje znam samo pa ih... pa ih... samo sam ih prihvatio na*

Facebook-u, (S_08) Pod prijateljima potom podrazumijevaju osobe na koje mogu računati da će, ukoliko su u mogućnosti, biti tu i u stvarnome životu, a poznanicima se ne daje posebna važnost.

Sudionici istraživanja uglavnom su složni u tvrdnji da se prijateljstvo na društvenim mrežama uspješno održava „lajkanjem“ i dopisivanjem – „

(S_02); *razgovorima svakodnevnim,*

.“ (S_4). Ipak, važno je napomenuti da među sudionicima istraživanja postoje i oni iz čijih je odgovora vidljivo da svjesno odvajaju prijateljstvo iz stvarnog života od prijateljstva na društvenim mrežama pa će tako u održavanju pravog prijateljstva društvene mreže imati tek malu ulogu – „*Ukoliko je ostvareno samo na*

(S_05).

3. Osobine prijatelja na društvenim mrežama

Boraveći na društvenim mrežama, mladi ljudi imaju osjećaj da su uvijek sa svojim prijateljima te da, usprkos činjenici da uz dopisivanje rade i nešto drugo, izvršavaju svoje „prijateljske dužnosti“ koje se odnose na dostupnost i davanje podrške pa se tako, prema većini rezultata istraživanja, nije teško sprijateljiti s nekim na društvenoj mreži – „*Definitivno se lako sprijateljiti s nekim preko dr*

(S_09); „

preko (S_02). Unatoč tome, sudionici istraživanja nisu potpuno suglasni oko lakog sklapanja prijateljstva na društvenim mrežama jer pojedinci razgraničavaju prijatelje od poznanika - „*Pa. poznanstvo mislim*

(S_10); ističući pri tome nepovjerenje i rizik od lažnog predstavljanja kao bitne čimbenike – „

“(S_02)

Kada je riječ o prijateljima s društvenih mreža, specifičnostima i aktivnostima koje sudionici istraživanja vežu uz njih, istaknuto je *lajkanje* i komentiranje prijateljevih objava na mreži te objavljivanje zajedničkih fotografija ili poruka upućenih drugoj osobi -

(S_04); a jedna sudionica istraživanja naglašava i komunikaciju preko društvene mreže koja se po nekim karakteristikama djelomično razlikuje od one uživo –

usporena komunikacija, i u tom pogledu je

(S_05). I dok neki sudionici istraživanja karakteriziraju komunikaciju putem društvenih mreža kao lošiju, mnogi je srednjoškolci ipak smatraju boljom i lakšom u odnosu na onu u stvarnom životu, kao što je slučaj i sa mnogo bržim i lakšim sklapanjem prijateljstava.

Kada je riječ o tome koga srednjoškolci smatraju dobrim prijateljem na društvenim mrežama, iz rezultata se istraživanja može uočiti sličnost u razmišljanju – *Jedino onoga za koga*

(S_05); *Pa ne razlikuje*

(S_09); *Svoje*

(S_02). Činjenica je da pojam prijatelja sudionici istraživanja prenose iz stvarnoga svijeta u virtualni pa će mladima tako, na svjesnoj razini, virtualni svijet predstavljati samo „produženu ruku stvarnosti“ u kojoj su prijatelji s onima s kojima su prijatelji i u stvarnom životu (Christakis i Fowler, 2010). Rezultati istraživanja također upućuju na to da sudionici virtualne prijatelje (one koje ne poznaju izvan *online* konteksta) ni ne smatraju pravim prijateljima, nego dijelom nekog posve drugačijeg svijeta -

(S_05);

(S_09);

(S_02).

Iako se brojna prijateljstva na društvenim mrežama održavaju praćenjem neke osobe te „lajkanjem“ i komentiranjem njezinih objava, različite su percepcije sudionika istraživanja o procjenjivanju kvalitete prijateljstva na temelju spomenutih radnji. Iz rezultata se istraživanja može primijetiti da neki sudionici „lajkanje“ i praćenje povezuju s dobrim prijateljima -

ti da je prijatelj uz tebe da je to tvoj prijatelj

(S_09); ali kod

nekih postoji mišljenje da takvo „komuniciranje“ putem društvenih mreža ne bi trebalo imati

utjecaj na klasifikaciju prijatelja -
da mi je pravi prija

(S_12);

(S_05).

Kada ih se pitalo da procjene jesu li oni sami dobri prijatelji na društvenim mrežama, sudionici istraživanja su suglasno izjavili da jesu, ali ono što je za ovo istraživanje zanimljivo svakako su kriteriji kojima se svatko od njih vodio kako bi došao do odgovora na ovo pitanje, pa su tako neki od ovih rezultata temeljeni na procjeni „pristojnog ponašanja na društvenim mrežama“ -

-am¹, i nikog ne odbacujem jednostavno,

pr

(S_08);

(S_01); a neki su ostali dosljedni prebacivanju kvalitete odnosa iz *offline* svijeta u *online* svijet -

ne poznajem dovol

(S_05);

(S_02).

4. Iskustvo korištenja društvenih mreža u svrhu razvoja prijateljskih odnosa

Rosen (2007) je naglasio da prijatelj kojeg je pojedinac upoznao putem društvene mreže ne može biti jednako vrijedan niti može zamijeniti ulogu koju ima tradicionalan prijatelj u životu pojedinca jer se pravo prijateljstvo može razvijati isključivo u granicama privatnosti, stoga je ideja javnog prijateljstva po njegovu mišljenju svojevrsan oksimoron. Tu je ideju „javnog prijateljstva“ lako povezati sa sve većim brojem „javnih upoznavanja“ putem društvenih mreža kojima su mladi skloni, no rezultati provedenog istraživanja upućuju na to da današnji adolescenti i dalje uglavnom preferiraju upoznavati nove ljude uživo nego putem društvenih mreža jer je autentičnije i pouzdanije -

(S_01);

da je bolje da tu osobu

oznati kakva je osoba i upoznat

(S_08).

¹ izraz nastao od engleskog glagola *to see*, što znači *vidjeti*; rasprostranjenost izraza velika je u svijetu društvenih mreža, a označava radnju kada netko pogleda poruku, ali ne odgovori na nju

Kada je riječ o razvijanju prijateljskih odnosa s osobama koje su upoznali putem društvenih mreža, sudionici istraživanja su poprilično oprezni ističući kako im to nije praksa -

sprijateljiti

(S_05); „*Nikad nije bio neki potpuni stranac da*

(S_02); ali u tome nisu suglasni, pa tako neki

rezultati istraživanja svjedoče o sklapanju prisnijih poznanstava s nekim koga su upoznali virtualnim putem –

- (S_13).

Osim što su rezultati istraživanja potvrdili širenje kruga prijatelja zahvaljujući društvenim mrežama, sudionici istraživanja suglasni su i u vezi učestalosti nadograđivanja i oplemenjivanja odnosa s ljudima s kojima su ranije bili u nekom (ne toliko intenzivnom) kontaktu, a pri tome najviše navode primjere u kojima su s poznanicima iz osnovne škole ili iz mjesta iz kojega su se odselili nastavili komunikaciju putem društvenih mreža. Dopisivanje je rezultiralo sastankom te se odnos razvio i dosegao višu razinu – „*Pa evo znalo se desit. Pa npr. kako sam mijenjao*

drugi razred bio sam dosta dobar sa svima i

(S_03);

jednog prijatelja iz osnovne s kojim sam u osnovnoj bila onako dobra, a preko FB smo postali

(S_02).

Također, sudionicima istraživanja je uglavnom lakše i ugodnije razgovarati o osobnim problemima uživo nego putem društvenih mreža jer su na taj način sigurni da njihove poruke neće pročitati netko kome nisu upućene i odmah će vidjeti reakcije svog sugovornika. Valja spomenuti i rezultate istraživanja koji upućuju na to da su društvene mreže najčešće korišten način za realiziranje društvenog života zatvorenih i povučenih osoba - „

Neke stvari jednostavno ne mogu izgovorit' pa

t'.“(S_O8). Takvi rezultati idu u prilog brojnim novijim istraživanjima

koja ističu sve veći broj nesocijaliziranih adolescenata koji u stvarnome svijetu ne znaju i ne mogu adekvatno komunicirati jer smo kao društvo navikli vrijeme provoditi „sami zajedno“ (Turkle, 2012), pa preko društvenih mreža realiziraju odnose koji im u stvarnom životu nedostaju. U takvim se slučajevima slanje poruka prijateljima, kolegama, partnerima može shvatiti i kao bijeg od suočavanja sa stvarnim svijetom (Mandarić, 2009).

5. Zaključna pitanja – utjecaj društvenih mreža na prijateljstvo

Rezultati istraživanja upućuju na to da društvene mreže utječu na današnja prijateljstva, a sudionici istraživanja kao moguće oblike utjecaja ističu razvoj sve većeg broja novih prijateljstava i nerealnih očekivanja od istih – „

(S_05);

„ (S_01); zatim svađe do

kojih pod utjecajem društvenih mreža dolazi – „

(S_02); a potom i sve ostale oblike

života u kojima se manifestira utjecaj društvenih mreža – „Sve,

realnosti odvija se u internetskoj zb (S_05).

Sudionici istraživanja nisu suglasni u mišljenju bi li mogli biti bez društvenih mreža ili ne, a kao jedan od glavnih razloga za ostanak na društvenim mrežama ističe se navika – „*Mogu, i nije da sam, ne znam, bolesna i ovisna o tome, ali nekako to je ono* dio

(S_02); i

povezanost koju im društvene mreže omogućuju -

(S_09). Usprkos tome, dio srednjoškolaca smatra da bi mogao bez društvenih mreža i da oni koji ih nemaju ne propuštaju ništa jer taj dio života zamjene nekim drugim aktivnostima, a informacije im prenese netko drugi - *su ljudi zatvoreni i ne vole svoju privatnost u javnost iznositi i to je njihova stvar, ali ne*

(S_01);

(S_08).

Sudionici istraživanja procijenili su kako društvene mreže čine njihov društveni život istovremeno i boljim i lošijim – *Pa i jedno i drugo, boljim zato jer se mogu dopisivati i*

(S_05), a iz rezultata istraživanja se

može iščitati i problem nemogućnosti ostvarivanja kvalitetne komunikacije – *I boljim i*
- *manje*

(S_02). Rezultati istraživanja upućuju i na povećanu dostupnosti

informacija o svakom pojedincu i stvaranje često neiskrivljene slike o njemu i njegovu društvenu životu na temelju društvenih mreža – „

(S_12), što smatraju negativnom stranom društvenih mreža, a paralela se ponovno može povući i s Rosenovim (2007) poimanjem pravoga prijateljstva koje ovisi o međusobnom odnosu otkrivanja, nedostupnom onima koji u tom odnosu ne sudjeluju.

Provedenim se istraživanjem produbilo znanje o načinima korištenja društvenih mreža te utjecaju istih na društveni život i poimanje prijateljstva u mladima. Na taj je način došlo do unaprjeđenja pedagoških spoznaja o socijalizaciji adolescenata danas te se, nakon provedbe kvalitativnog istraživanja u kojem je intervjuirano 13 učenika 3. i 4. razreda četiriju riječkih srednjih škola, a u skladu s postavljenim ciljem koji glasi „istražiti na koji način učenici srednje škole poimaju koncept prijateljstva na društvenim mrežama i koje se razlike primjećuju između tradicionalnog i *online* koncepta prijateljstva“, nameće nekoliko osnovnih zaključaka.

Kada je riječ o poimanju prijateljstva u mladima, još se uvijek uočava orijentiranost sudionika istraživanja na tradicionalno definiranje prijateljstva kao odnosa u kojem je važna bliskost, dostupnost i povjerenje među dvjema osobama, a on sam počiva na interakciji koja uglavnom podrazumijeva komunikaciju „licem u lice“. Iako takvi rezultati istraživanja prvotno upućuju na strogo razgraničavanje definicije prijateljstva od poimanja prijateljstva na društvenim mrežama, iz rezultata je vidljivo i nesvjesno asocijativno povezivanje tih dvaju koncepata te njihovo međusobno ispreplitanje, u korijenu čega jest činjenica da su društvene mreže postale nova forma društvenosti. Spomenuto se povezivanje uočava već i u činjenici da su mladi svjesni održavanja vlastitih prijateljskih odnosa na dva načina, od kojih je jedan smješten u stvarni, realni svijet, a drugi u virtualni, odnosno svijet društvenih mreža za koji i sami sudionici istraživanja primjećuju da na neki način prevladava, što objašnjavaju činjenicom da su društvene mreže stalni faktor u njihovim životima i nešto što im je uvijek dostupno.

Rezultati istraživanja su pokazali da se na novi koncept prijateljstva oblikovan pod utjecajem društvenih mreža od strane srednjoškolaca gleda na dva načina: ili kao na produženu ruku stvarnosti, pri čemu su svi odnosi iz stvarnoga života preneseni u virtualni svijet pa se pojedinac na društvenim mrežama „prijateljski“ ponaša prema prijateljima s kojima je blizak i u realnom (stvarnom) kontekstu, ili kao na priliku za poboljšanje stvarnoga života, što je najviše izraženo kod povučenijih i verbalno manje uspješnih sudionika istraživanja koji komunicirajući putem društvenih mreža nastoje pobjeći od samoće. Valja naglasiti da se, unatoč tome, iz rezultata istraživanja može zaključiti da je aktivnost srednjoškolaca na društvenim mrežama motivirana ponajviše mogućnošću jednostavnog

održavanja postojećeg kruga prijatelja i poznanika, kraćenjem slobodnog vremena, lakšim dogovaranjem i lažnim osjećajem da su uvijek „u društvu svojih prijatelja“, a tek rjeđe upoznavanjem novih ljudi i razvojem prijateljskih odnosa.

Kada je u pitanju pojam „prijatelja“ i osobina koje prijatelj mora imati da bi bio dobar, zaključuje se da su klasičnim vrlinama (poput pouzdanosti, dostupnosti, razumijevanja, iskrenosti i drugih) zbog proširenja pojma dodane još neke specifičnosti koje pojedinac mora ispunjavati da bi bio dobar prijatelj i na društvenim mrežama, pa je tako, primjerice, poželjno da si prijatelji međusobno prate objave, pozitivno reagiraju na objave te *lajkaju* i komentiraju slike. Iz navedene se tvrdnje i ostalih rezultata istraživanja može zaključivati o izazovima koji su danas stavljeni pred prijateljstvo, a tiču se učestalih nesporazuma, svađa i nekvalitetne komunikacije čija se jasnoća i kvaliteta može postići samo izravnom interakcijom licem u lice.

Problem kvalitetne komunikacije u mlađih generacija postaje sve izraženiji, a veliki utjecaj na to ima sve više vremena provedenog na računalima i na društvenim mrežama već u razdoblju ranog djetinjstva. Uzevši u obzir činjenicu da su intervjuirani srednjoškolci rođeni uglavnom 1999. i 2000. godine, može se reći da su pripadnici jedne od posljednjih generacija koja se sjeća života prije pojave interneta te je stoga moguće zaključiti da još uvijek postoji svojevrsna distinkcija između onoga što je nastalo i razvilo se bez utjecaja društvenih mreža i onoga što se mijenjalo njihovim posredovanjem, čemu svjedoči i provedeno istraživanje o promjeni koncepta prijateljstva. Iz toga slijedi da bi i u budućnosti valjalo intenzivnije provoditi slična istraživanja na području socijalizacije mladih s uključivanjem većeg broja ispitanika i stavljajući naglasak na različite aspekte socijalizacije. Valja imati na umu da je unaprjeđivanjem pedagoških spoznaja moguće ukazati na različite probleme i osvijestiti odgojno-obrazovne djelatnike, roditelje i djecu o važnosti odgovornog korištenja društvenim mrežama.

Ovim se radom nastoji dati doprinos pedagoškim spoznajama o socijalizaciji srednjoškolaca proučavajući konstrukt prijateljstva koji su oblikovali upravo pod utjecajem društvenih mreža. Društvene mreže pružile su mladima neke nove mogućnosti i opcije koje su u zauzimanju važnih mjesta u njihovim životima uzele maha, a iste će u ovome radu biti predstavljene s ciljem boljeg razumijevanja novog koncepta prijateljstva. Teorijski se dio rada sastoji od pet cjelina. U prvom je dijelu ukratko predstavljen povijesni pregled prijateljstva, u drugom dijelu sam pojam prijateljstva, a u trećem je dijelu naglasak stavljen na sam značaj koji prijateljstvu pridaju djeca i mladi. Dan je i teorijski prikaz uloge društvenih mreža u formiranju i razvijanju prijateljskih odnosa te kategorizacije prijatelja na društvenim mrežama. Za provođenje istraživanja korištena je jedna od kvalitativnih metoda prikupljanja podataka – intervju, a instrument čini polustrukturirani protokol intervjua, izrađen za potrebe ovoga istraživanja. Uzorak istraživanja činilo je 13 učenika koji pohađaju treći ili četvrti razred srednje škole, a navedeni je uzorak odabran upravo iz tog razloga što su adolescenti najviše zahvaćeni socijalizacijom koja se odvija putem sredstava društvenih mreža, odnosno novih medija. Tijekom analize se posegnulo za fenomenološkim pristupom. Naglasak se u ovom istraživačkom procesu stavlja na pitanje do koje mjere i na koje sve načine inovativni mediji utječu na poimanje samog koncepta prijateljstva u adolescenata. Kada je riječ o poimanju prijateljstva u mladih, rezultati istraživanja su pokazali da se još uvijek uočava da sudionici istraživanja tradicionalno definiraju prijateljstvo kao odnos u kojem je važna bliskost, dostupnost i povjerenje među dvjema osobama, a on sam počiva na interakciji koja uglavnom podrazumijeva komunikaciju „licem u lice“. Ipak, iz rezultata je vidljivo i nesvjesno asocijativno povezivanje koncepta prijateljstva s konceptom prijateljstva na društvenim mrežama te njihovo međusobno ispreplitanje. Također se uočava redefiniranje pojma „prijatelj“, kojemu su zbog proširenja pojma dodane i neke nove karakteristike i uloge. Iz navedene se tvrdnje i ostalih rezultata istraživanja može zaključivati o izazovima koji su danas stavljeni pred prijateljstvo i o potrebi za daljnjim istraživanjem ovoga područja.

Ključne riječi: prijateljstvo, prijatelj, virtualni prijatelj, društvene mreže, mladi, adolescencija.

Summary

The aim of this paper is to contribute to the existing pedagogical knowledge about socialization of high school students by investigating the construct of friendship shaped exactly by the influence of social networks. Social networks that offered young people some new opportunities and options, which are in turn rapidly becoming an integral part of their lives, will be presented with the ultimate goal of having a better understanding of this new concept of friendships. The theoretical part of the work consists of five units. The first part briefly presents a historical review of friendship, the second part presents the notion of friendship and in the third part emphasis is placed on the importance of friendship to children and young people. There is also a theoretical view of the role of social networks in creating and developing friendly relationships and a view of categorizing friends on social networks. This research used interview, one of the qualitative research methods, as a method of acquiring data with the instrument being half structured interview protocol made for the purposes of this paper. The participants were the thirteen third and final year high school students which were chosen because adolescents are highly affected by socialization which is taking place by the means of social communication or new media. Phenomenological approach was used during the analysis. This research puts emphasis on which ways and to which extent does the innovative media influences the notion of friendship among adolescents. When it comes to understanding youth friendships, the results of research have shown that it is still noticed that research participants traditionally define friendship as a relationship in which the closeness, availability and trust between two people is important, and it relies on an interaction that mainly involves "face to face" communication. Nevertheless, the results show an unconsciously associative link between the concept of friendship and the concept of friendship on social networks and their interrelationships. There is also a redefinition of the term "friend", which has added some new features and roles due to the extension of the term. From the aforementioned claims and other research results, it can be concluded about the challenges that are now put to friendship and the need for further exploration of the area.

Key words: friendship, friend, virtual friend, social networks, youth, adolescents.

Popis literature

1. Bilić, V. i Buljan, G. (2012). *djecom*. Zagreb. Naklada Slap.
2. Borčinović, B. (2009). Prijateljstvo u Aristotelovoj Nikomahovoj etici. *Spectrum: ogledi i prinosi studenata teologije*. 1-4(7): 12-14.
3. Boyd, D. (2006). Friends, Friendsters, and top 8: Writing community into being on social network sites: *Peer-Reviewed Journal on the Internet*. 12(11).
4. Bukowski, M. W., Nemcamb, F.A. i Hartup, W.W. (1998). *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence*. Cambridge:Cambridge University Press.
5. Castells, M. (2004). *Internet galaksija*. Zagreb. Jesenski i Turk,
6. Christakis, N. i Fowler, J.H. (2010). *Povezani*. Zagreb. Algoritam,
7. Dunbar, R.I.M. i Hill, R.A. (2003). Social network size in humans: *Human Nature* 14(1): 53-72.
8. Grbavac, J. i Grbavac, V. (2014). Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena: *Media, culture and public relations*. 5(2): 206-219.
9. Havighurst, R. J. (1972). *Developmental tasks and education*. New York, London. Longma.
10. Hays, R. B. (1988). *Handbook of personal relationships: Theory, research and interventions*. Oxford. Wiley.
11. Janeković Romer, Zdenka.
suvremeni identitet. Dostupno na:
http://www.academia.edu/7632123/Mnoga_lica_i_zna%C4%8Denja_srednjovjekovlja_ba%C5%A1tina_pro%C5%A1losti_i_suvremeni_identitet_Diverse_Facets_and_Meanings_of_the_Middle_Ages_Legacy_of_the_Past_and_Contemporary_Identity .
Pristupljeno: 28.8.2017.
12. Kelley, P.G., Brewer, R., Mayer, Y., Cranor, L.F. i Sadeh, N. (2011). An investigation into Facebook friend grouping: *Human-Computer Interaction*. Dostupno na:
<http://patrickgagekelley.com/papers/11interact/Interact11FB.pdf> . Pristupljeno: 28.8.2017.
13. Klarin, M., Proroković, A. i Šimić Šašin, S. (2010). Doživljaj prijateljstva i njegovi ponašajni korelati u adolescenata: *Psychologia*, 7(1): 7-22.
14. Kušić, S. (2010). Online društvene mreže i društveno umrežavanje kod učenika osnovne škole: Navike Facebook generacije: *Psychologia* 24(2): 103-125.
15. Lacković-Grgin, K. (2005). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko. Naklada Slap.
16. Mandarić, V.B. (2009). *Mladi integrirani i(li) marginalizirani?*. Zagreb. Glas koncila.

17. Marsden, P. V. i Campbell, K. E. (1984). Measuring tie strength: *Oxford University Press*, 63(2): 482-501.
18. Merriam, S. B. (1998.). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco. Jossey-Bass.
19. Österberg, E. (2007). *Vönskap: en lång historia*. Stockholm. Atlantis.
20. Pahl, R. E. (2000). *On friendship*. Cambridge. Polity.
21. Parker, J. G. i Asher, S. R. (1987). Peer Relations and Later Personal Adjustment: Are Low-Accepted Children at Risk?: *Psychological Bulletin*: 102(3), 357-389.
22. Parks, M. R. i Floyd, K. (1996). Making Friends in Cyberspace; *Journal of Computer-Mediated Communication*, 1(4).
23. Pasqualetti, F. i Nanni, C. (2005). Novi mediji i digitalna kultura. Izazov odgoju: *Kateheza*: 27(3), 244-265.
24. Popović, G. (2008). Prijateljstvo među djecom i mladima, Đakovo. Tempo.
25. Poster, M., (2004). *Kiberdemokracija. Internet i javna sfera*. Zagreb. Institut za etnologiju i folkloristiku.
26. Ritzer, G. (1997). *Suvremena sociologijska teorija*. Zagreb. Globus.
27. Rosen, C. (2007). Virtual friendship and the new narcissism: *The New Atlantis*. Dostupno na: <http://www.thenewatlantis.com/publications/virtual-friendship-and-the-new-narcissism>. Pristupljeno: 28.8.2017.
28. Spencer, L. i Pahl, R.E. (2006). Rethinking friendship: Hidden solidarities today. *Princeton University Press*. Dostupno na: <http://press.princeton.edu/titles/8311.html> , Pristupljeno: 28.8.2017.
29. Šanc, F. (1944). Aristotel o prijateljstvu: *znanosti*: 2(25), 120-134.
30. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D. i Pološki Vokić, N. (2010). Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisлити, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb. M.E.P.d.o.o.
31. Turkle, S. (2012). *Sami zajedno*. TIM press.
32. Wright, P. H. (1984). Self-referent motivation and the intrinsic quality of friendship: *Journal of Social and Personal Relationships*. Dostupno na: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0265407584011007>. Pristupljeno. 28.8.2017.
33. Zhang, X., Gao, Q., Khoo, C.S.G. i Wu, A. (2013). Categories of Friends on Social Networking Sites: An Exploratory Study. Dostupno na:

http://www.ntu.edu.sg/home/assgkhoo/papers/zhang_gao_khoo_wu.categories_of_friends.A-LIEP2013.pdf . Pristupljeno: 28.8.201.

34. Živković, Ž. (2005). *Susreti s roditeljima I*. Đakovo. Tempo d.o.o.

Popis priloga

1. Vodič za intervjuiranje srednjoškolaca

PROTOKOL INTERVJUA

U svrhu izrade završnoga rada na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci provodi se istraživanje o poimanju prijateljstva na društvenim mrežama iz perspektive učenika srednje škole. S namjerom da se unaprijede pedagoške spoznaje o socijalnom razvoju adolescenata današnjice, svrha ovog istraživanja jest produbiti znanje o socijalizaciji srednjoškolaca u virtualnom okruženju, s naglaskom na njihove vršnjačke odnose i percepciju prijateljstva na društvenim mrežama.

Intervju je u potpunosti anoniman, a prikupljeni podaci koristit će se isključivo za potrebe istraživanja. Zahvaljujem se na sudjelovanju u istraživanju i molim za iskrenost prilikom davanja informacija.

I. OPĆI PODACI O SUDIONIKU ISTRAŽIVANJA (ova se pitanja ne postavljaju sudioniku istraživanja, upisuje student-voditelj intervjuja)

1. Spol: Ž M
2. Dob:
3. Škola koju pohađa:

II. UVODNA PITANJA O POIMANJU PRIJATELJSTVA

1. Možeš li mi pokušati objasniti što je za tebe prijateljstvo?
2. Smatraš li da imaš puno prijatelja? Po čemu to zaključuješ?
3. Kako znaš da ti je netko prijatelj? (Osobine prijatelja)
4. Na koje sve načine održavaš kontakt s prijateljima, a na koje najviše?
5. Kada je u pitanju slobodno vrijeme, družiš li se više s prijateljima “uživo” ili putem društvenih mreža? Možeš li mi objasniti zašto preferiraš jedno ili drugo?

III. PERCEPCIJA PRIJATELJSTVA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

1. Možeš li mi navesti imena društvenih mreža na kojima si aktivan/na? Slobodno navedi i one na kojima imaš samo otvoren račun. Koje od njih najčešće koristiš?
2. Zašto si odabrao/la baš te mreže?
3. Je li važno imati puno prijatelja na društvenim mrežama?
4. Možeš li mi reći koliko prijatelja imaš na profilima društvenih mreža? Poznaješ li ih sve osobno?
5. Jesi li nekada odbio/la zahtjev za prijateljstvo? Možeš li mi opisati na koji način odlučuješ čiji ćeš zahtjev za prijateljstvo prihvatiti, a čiji odbiti?
6. Osim onih koji su ti prijatelji i u stvarnome životu, možeš li mi reći koga još imaš na listi prijatelja/pratelja? Dijeliš li prijatelje/pratelje nekako u grupe i, ako da, koje su to grupe?
7. Što misliš, kako se “održava” prijateljstvo na društvenim mrežama?

IV. OSOBINE PRIJATELJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

1. Koje su specifičnosti prijatelja na društvenim mrežama? Što tvoj prijatelj radi na društvenim mrežama, a da ima veze s tobom?
2. Smatraš li da se lako sprijateljiti s nekime na društvenoj mreži? Na koji način?
3. Koga smatraš dobrim prijateljem na društvenim mrežama?
4. Smatraš li da ti je onaj koji ti lajka stvari i prati ono što objavljuješ bolji prijatelj u odnosu na onoga koji to ne čini?
5. Bi li za sebe rekao/la da si dobar prijatelj na društvenim mrežama? Po čemu to zaključuješ?
6. Jesu li i virtualni prijatelji (one koje ne poznaješ izvan društvenih mreža) za tebe pravi prijatelji?

V. ISKUSTVO KORIŠTENJA DRUŠTVENIH MREŽA U SVRHU RAZVOJA PRIJATELJSKIH ODNOSA

1. Možeš li mi reći imaš li ti kojeg virtualnog prijatelja? Slobodno mi prepričaj neko svoje iskustvo ako želiš.
2. Smatraš li da bolje upoznaš osobu putem društvenih mreža ili družeći se „uživo“?
3. Je li ti o osobnim problemima lakše i ugodnije razgovarati „uživo“ ili putem društvenih mreža?
4. Povjeravaš li se radije onima koji te dobro poznaju i u svakodnevnom ste kontaktu ili nekome koga manje poznaješ? Možeš li mi reći zašto preferiraš jedno ili drugo?
5. Je li ti se ikada dogodilo da na društvenim mrežama upoznaš nekoga novoga i sprijateljite se upravo putem društvenih mreža? Možeš li mi prepričati to iskustvo?
6. Je li ti se ikada dogodilo da s nekime koga znaš od prije, ali niste bili toliko bliski, razviješ prisniji i „prijateljskiji“ odnos putem društvenih mreža?

VI. ZAKLJUČNA PITANJA – UTJECAJ DRUŠTVENIH MREŽA NA PRIJATELJSTVO

1. Što misliš, utječu li društvene mreže na današnja prijateljstva? Molim te objasni zašto smatraš jedno ili drugo.
2. Bi li mogao/la biti bez društvenih mreža? Misliš li da oni koji nemaju profile propuštaju nešto?
3. Što misliš, čine li društvene mreže tvoj društveni život boljim ili lošijim? Možeš li mi objasniti zašto tako misliš?

2. Dopis za školu – Poziv na sudjelovanje u istraživanju

Sveučilišna avenija 4
51 000 Rijeka
Hrvatska

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Filozofski fakultet u Rijeci

tel. (051) 265-600 (051) 265-602 faks.216-099
e-adresa: dekanat@ffri.hr
mrežne stranice: <http://www.ffri.uniri.hr>

Rijeka, 10. veljače 2017.

KLASA:

URBROJ:

(Podaci o školi)

PREDMET: Molba za odobrenje provođenja istraživanja radi izrade završnog rada

Poštovani,

molimo da studentici treće godine preddiplomskog studija pedagogije Andrei Lach, u svrhu izrade završnog rada na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci, omogućite intervjuiranje učenika.

Tema istraživanja je Poimanje prijateljstva na društvenim mrežama iz perspektive učenika srednje škole. S namjerom da se unaprijede pedagoške spoznaje o socijalnom razvoju adolescenata današnjice, svrha ovog istraživanja jest produbiti znanje o načinima korištenja društvenih mreža i načinima socijalizacije srednjoškolaca u virtualnom okruženju, s naglaskom na njihove vršnjačke odnose i percepciju prijateljstva na društvenim mrežama.

Istraživanje će biti provedeno u pet srednjih škola na području grada Rijeke na prigodnom uzorku kojeg čine po jedan učenik trećeg i četvrtog razreda.

S ciljem što kvalitetnije provedenog istraživanja i stjecanja iskustva studentice za budući rad u odgojno-obrazovnim ustanovama, molimo Vas da podržite provedbu ovog istraživanja te studentici omogućite posjet Vašoj ustanovi i intervjuiranje učenika.

Molimo ravnatelja da podrži provedbu istraživanja, a stručnog suradnika da proslijedi kontakte kao i suglasnost o sudjelovanju učenicima na satu razredne zajednice, kako bi nas sudionici mogli direktno kontaktirati.

Zahvaljujemo na suradnji.

S poštovanjem,

Mentor završnog rada

Prodekanica za nastavu i studente

doc.dr.sc. Siniša Kušić

doc.dr.sc. Irena Vodopija Krstanović

3. Suglasnost ispitanika za sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju

SUGLASNOST ISPITANIKA za sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju

Naslov istraživanja: POIMANJE PRIJATELJSTVA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA IZ PERSPEKTIVE UČENIKA SREDNJE ŠKOLE

Istraživači:

- doc. dr. sc. Siniša Kušić (e: skusic@ffri.uniri.hr ; br. telefona: 051 265 709)
- Andrea Lach, studentica preddiplomskog studija pedagogije (e: alach@student.uniri.hr)
- **Institucija:** Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju, Sveučilišna avenija 4, 51000 Rijeka

Kratak opis teme istraživanja

Ovo istraživanje dio je većeg istraživanja koje se bavi temom utjecaja društvenih mreža na socijalizaciju adolescenata, posebice gledajući iz perspektive vršnjačkih odnosa i razvoja identiteta. S namjerom da se unaprijede pedagoške spoznaje o socijalizaciji adolescenata danas, svrha ovog istraživanja jest produbiti znanje o načinima i posljedicama korištenja društvenih mreža kod mladih. Specifično ovim istraživanjem

želi se ispitati poimanje srednjoškolaca o fenomenu prijateljstva na društvenim mrežama. Istraživanje se provodi za potrebe izrade završnog rada studentice Andree Lach pod mentorstvom doc. dr. sc. Siniše Kušića.

Opis proces istraživanja

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju osnovnog cilja i svrhe istraživanja, studentica će provesti polustrukturirane intervjue s učenicima. Za potrebe analize podataka, intervju se snima diktafonom, ili uz pomoć mobilne aplikacije za snimanje zvučnog zapisa. Snimljeni materijali će se kodirati i transkribirati.

Mogući rizici i dobici

Nema rizika povezanih s ovim istraživanjem, osim korištenja tvog dragocjenog vremena. Također, ne postoji niti direktan (osobni) dobitak. Rezultati ovog istraživanja će pridonijeti razumijevanju o načinima i posljedicama korištenja društvenih mreža kod srednjoškolaca, posebno na poimanje prijateljstva u virtualnom okruženju kod srednjoškolaca, te u konačnici unaprijediti pedagoške spoznaje o socijalizaciji adolescenata.

Pravo na odbijanje i odustajanje

Kao što si slobodan/a odabrati sudjelovati u istraživanju, slobodan/a si i odustati u bilo kojem trenutku. Također, možeš odbiti odgovoriti na pitanja koja smatraš neugodnim.

Povjerljivost

Sve informacije koje podijeliš tijekom intervjua ostaju povjerljive. Nitko osim istraživača neće imati pristup podacima u njihovom izvornom obliku. Kvalitativna metodologija koja će se koristiti u istraživanju osigurava da iskorišteni podaci ne mogu ni na koji način ukazivati na tvoje ime te preko njih neće biti moguće rekonstruirati tvoj identitet.

Dostupni izvori informacija

Ukoliko imate dodatnih pitanja, slobodno se obratite mentoru Siniši Kušiću ili studentici Andrei Lach na gore navedene kontakte.

AUTORIZACIJA

Pročitao/la sam i razumio/razumjela ovaj informirani pristanak te pristajem sudjelovati u ovom istraživanju.
(snimljeno)

Potpis istraživača/ice:

Potpis ispitanika:

Informirani pristanak potpisan je u jednom primjerku koji pripada ispitaniku.

4. Izjava o suglasnosti roditelja za sudjelovanje djeteta/štićenika u istraživanju

Poštovani i dragi roditelju,

Molimo Vas da date suglasnost za sudjelovanjem Vašeg djeteta/štićenika u istraživanju koje provodi studentica preddiplomskog studija pedagogije Andrea Lach u okviru izrade završnog rada na temu _____, pod mentorstvom doc. dr. sc. Siniše Kušića na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci.

Istraživanje u okviru završnog rada obuhvaća provođenje intervjua s učenicima srednjih škola koji će biti snimani uz pomoć diktafona isključivo za potrebe transkripcije i analize dobivenih rezultata. Postupak i svrha istraživanja će biti objašnjeni Vašem djetetu koje će odlučiti da li želi sudjelovati ili ne. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i nema rizika povezanih s ovim istraživanjem, osim korištenja dragocjenog vremena. Također, ne postoji niti direktan (osobni) dobitak.

Rezultati ovog istraživanja će pridonijeti razumijevanju o načinima i posljedicama korištenja društvenih mreža kod mladih, s posebnim naglaskom na poimanje srednjoškolaca o fenomenu prijateljstva na društvenim mrežama, te u konačnici unaprijediti pedagoške spoznaje o socijalizaciji adolescenata putem društvenih mreža.

Sve informacije ostaju povjerljive i nitko osim istraživača neće imati pristup podacima u njihovom izvornom obliku. Kvalitativna metodologija koja će se koristiti u istraživanju osigurava da iskorišteni podaci ne mogu ni na koji način ukazivati na ime sudionika te preko njih neće biti moguće rekonstruirati identitet Vašeg djeteta.

Ukoliko imate bilo kakvih pitanja molim Vas kontaktirajte mentora Sinišu Kušića na adresu e-pošte skusic@ffri.uniri.hr ili na tel: 051/ 265 709.

Unaprijed zahvaljujem na suradnji.

S poštovanjem,

doc. dr. sc. Siniša Kušić

IZJAVA

kojom, ja, _____, roditelj/skrbnik
(ime i prezime roditelja/skrbnika)

učenika/ce _____, razreda _____,
(ime i prezime učenika/ce)

_____, u Rijeci,
(naziv škole)

☐ **ne dajem suglasnost** za sudjelovanje mog djeteta/štićenika u istraživanju

☐ **dajem suglasnost** za sudjelovanje mog djeteta/štićenika u istraživanju

koje provodi studentica preddiplomskog studija pedagogije Andrea Lach u okviru završnog rada na temu _____, pod mentorstvom doc. dr. sc. Siniše Kušića na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci.

Istraživanje u okviru završnog rada obuhvaća provođenje intervjua s učenicima srednjih škola koji će biti snimani uz pomoć diktafona isključivo za potrebe transkripcije i analize dobivenih rezultata. Istraživanje se provodi u skladu s etičkim kodeksom istraživanja s djecom te će rezultati biti korišteni u svrhu izrade završnog i znanstvenog rada.

Datum i mjesto:

Potpis roditelja/skrbnika
